

De herrijzenis van de Zuider Olingermolen.

De Zuider Olingermolen bemaalde tot in de zeventiger jaren de vroegere Zuider Olingerpolder (± 180 ha). Het grondgebied van deze polder ligt ten zuiden van Appingedam aan de zuidzijde van Eemskanaal en langs de westzijde van De Groeve. Met de uitvoering van een waterbeheersingsplan is de taak van deze molen in 1971 overgenomen door het gemaal De Groeve van het waterschap Hunze en Aa's.

De Zuider Olingermolen is echter nog geheel bedrijfsvaardig en kan bij wateroverlast in zijn omgeving nog steeds een welkome bijdrage leveren aan het wegmalen van overtollig water. In het jaar 1900 vloog de 1820 gebouwde voorganger van deze trotse molen in brand en het is interessant om nu, aan de hand van citaten uit de notulen van de Zuider Olingerpolder uit die tijd, nog eens na te lezen hoe de betrokken ingelanden vervolgens op dit polderdrama reageerden. De tekst is hier en daar enigszins aangepast aan de huidige spelling.

Bijzondere vergadering in het Molenhuis den 20 augustus 1900.

Tijdens een hevige onweersbui, die volgde op enige drukkend hete dagen, sloeg de bliksem in de watermolen, die dadelijk geheel in brand stond en tot de grond ook geheel afbrandde.

De wind was gunstig voor het molenhuis namelijk N.O. terwijl een brandspuit de vlammen temperde zo dat het huis geheel ongeschonden bleef.

Daar het midden op de dag was, 's namiddags 1.30 uur, dat de bliksem er in sloeg, zo waren bijna al de ingelanden bij de brand aanwezig, en werd besloten om direct 's avonds om 7 uur te vergaderen tot het bespreken wat dadelijk moet geschieden. Op deze vergadering waren aanwezig T. Bosscher, G. Bakker, P. Maring, S. Maarhuis, T. Doesburg, R. Watjes, J. Kamphuis en M.B. Veldman.

De Voorzitter L. Maarhuis stelt bij de opening der vergadering voor om dadelijk opvraag te doen tot het bekomen van een tijdelijk stoomgemaal, tot het drooghouden der Polder en wordt besloten een advertentie te plaatsen in de Oude Provinciale Courant, Oostgoorrecht en in het Nieuwsblad van het Noorden.

Verder wordt door Doesburg voorgesteld om een zekere Jan Wiertsema van Sappemeer eens te laten overkomen, daar deze persoon hem is aanbevolen als een deskundige, zeer bekwaam tot het opmaken van bestek en tekening voor een nieuw te bouwen molen, wordt alzo besloten terwijl aan Doesburg wordt opgedragen Wiertsema hiermede in kennis te stellen.

Door het hevige onweder dat tijdens deze vergadering woedt en welke nog insloeg in de watermolen van G. Hofstede, was het bijna niet mogelijk om verder goed doordachte besluiten te nemen en liep het verder op besprekingen af. Zo werd besproken of de nieuw te bouwen molen ook weer 76 voet vlucht zou hebben, enkelen dachten dat wij het met 72 voet ook wel konden doen. Allen waren er voor een ijzeren as te nemen en ook zelfzwichtend, terwijl het leggen van een of twee schroeven werd besproken. Doch daar het ons voorkwam dat dergelijke besprekingen niet direct nodig meer waren en ieder graag naar huis wilde, werd deze vergadering gesloten en ging een ieder onder aanhoudend onweder en veel regen naar zijn huis.

Wat in dit relaas opvalt is dat de windbemaling kennelijk zo goed voldeed, dat de keuze voor een alternatieve aandrijfkracht zelfs niet ter discussie kwam.

De molen van Hofstede stond aan de overzijde van de Groeve en deze bemaalde de landerijen die bij de boerderij van Hofstede hoorden. Later zijn deze gronden opgenomen in de Steendamerpolder.

Vergadering van den 25 Augustus bij F. van Sloten.

Deze vergadering was belegd naar aanleiding van een bijeenkomst van het bestuur en de twee grootste landgebruikers in deze polder G. Bakker en T. Bosscher zomede de architect J. Wiertsema van Sappemeer.

In deze bijeenkomst was het bouwen van een nieuwe molen en het verplaatsen zuidwaarts verplaatsen van dezelfde en de hoedanigheid wat de bouw der molen betreft besproken, hetgeen in deze vergadering moest worden vastgesteld.

De eerste vraag die aan de orde werd gesteld, was of in de nieuwe molen één of twee schroeven zouden worden gelegd. Bakker verklaart zich ook niet per se voor twee schroeven te zijn als dan voor dat geld wat meer tot het verbeteren der dijken wordt besteed, want om uit de gewone omslag de dijken te verzwaren gaat niet aan. Veldman is er ook voor om geleidelijk alle jaren de dijken te verzwaren, opdat de doorslag zal verminderen en denkt dat het geld hier nuttiger aan besteed wordt als aan een tweede schroef.

Bosscher is van gevoelen, wil men de doorslag tegen gaan, de dijken met zand moeten worden ingeslemt. Ritsema denkt dat verzwaren van de der dijk met klei of zware grond, ook de doorslag zal wegnemen.

Veldman stelt voor om een grotere geldlening aan te gaan als nodig is voor de molen, de kosten van het stoomgemaal en het bouwen van een woning en om van dat overige de dijken te verbeteren.

Doesburg zou twee proeven willen nemen tot het verbeteren van de dijken, één met zand en één met klei, voor beide evenveel geld besteden en dan het resultaat af te wachten.

Hierna werd voorgesteld om in de nieuwe molen één schroef te leggen, welk voorstel zonder stemming wordt aangenomen.

Door het Bestuur wordt thans voorgesteld om de nieuwe molen 600 m zuidwaarts te plaatsen namelijk achter op het land van de Polder en dat omreden er bij de oude molen geen vaste grond is te vinden en achter op het land op 4,45 m diepte een vaste zandlaag is gevonden, dat er derhalve op het oude Molenheem verbazend lange sparren moeten worden ingeheid, terwijl op de voorgestelde plaats met bepaald korte palen een vast fundament kan worden verkregen. En omreden de Molen meer in het midden, en beter bij het laagste land komt te staan.

Allen waren dit met het bestuur eens en werd alzo besloten.

Doesburg verklaarde zich bereid, om zo het nodig mocht blijken tegen een behoorlijke prijs, enige grond te verkopen tot het graven van een kolk voor de molen.

Verder wordt besloten de Nieuwe Molen een vlucht te geven van 76 voet en zelfzwichtend, tevens om een stenen schroefbak te leggen en een IJzeren As en om de molen weder te bedekken met riet. Verder om de nieuwe molen niet weer te teren maar te Oliën en vervolgens niet te verven.

Daar de molen wordt verplaatst is het noodzakelijk bij dezelfde ook een nieuwe woning te bouwen, hoofdzakelijk overeenkomend met de thans bestaande doch wat hoger en wordt goed gevonden. om B. Wildeboer te belasten bestek en tekening hiervan op te maken.

Nadat de ingekomen brieven van aanbidding van een stoomwatergemaal werden voorgelezen, wordt besloten dat Bakker, Maarhuis en Doesburg morgen, zijnde Zondag, dadelijk naar het Hoogezand zouden gaan om te onderzoeken met welke van de aangeboden zij naar hun oordeel het beste terecht kunnen, en worden zij gemachtigd om geheel naar hun overtuiging te handelen.

Daarna wordt besproken dat tot het verplaatsen van de Molen de goedkeuring van de Heren Gedeputeerde Staten wordt vereist en dat men doch geen aanwijzing van het terrein of uitbesteding kan houden voor men die goedkeuring heeft verkregen, omreden spoed hier vereist wordt, wordt besloten dat Veldman een dusdanig verzoek schrijft of adres klaarmaakt, en het dan dinsdag persoonlijk aan de Commissaris overhandigt en toelicht omdat wij dan

spoedig antwoord kunnen verwachten en eindelijk wordt Veldman verzocht om dan J. Stevens te vragen wanneer wij op uitbetaling van de assurantie-penningen kunnen rekenen.

Vergadering van den 30 Augustus 1900 bij F. van Sloten.

Op deze vergadering was aanwezig om ons ter goedkeuring aan te bieden, het bestek en de tekening van de nieuw te bouwen Molen.

Door Wiertsema wordt het bestek geheel voorgelezen en daarna door de aanwezigen in bijzonderheden besproken en vragen en opmerkingen gemaakt, die door Wiertsema werden opgehelderd en toegelicht.

Daarna wordt besloten dat de molen gangbaar moet zijn half December en dat de aannemer voor iedere dag eerder f 20 zal ontvangen en iedere dag later draaibaar f 20 zal worden gekort. En dat de uitbesteding zal worden gepubliceerd in de Provinciale Groninger Courant en het Nieuwsblad van het Noorden, en dat de aanwijfs om 2 uur en de Aanbesteding om 5 uur zal plaats hebben, op Zaterdag den 8 September 1900. Niets meer te vragen en op te merken wordt het voorlopig goedgekeurd en hierna verlaat Wiertsema de vergadering en komt B. Wildeboer in om ter goedkeuring aan te bieden een tekening van de te bouwen molenaarswoning. Na enig bespreken wordt hieraan ook de voorlopige goedkeuring gehecht en wordt besloten de uitbesteding hiervan te houden op gelijke plaats, zijnde bij F. van Sloten, en op gelijke uren als van de molen.

Vergadering van den 8 September 1900 bij F. van Sloten.

Na voorlezing, goedkeuring en tekening van de notulen van beide voorgaande vergaderingen wordt voorgelezen een brief van de Brand Waarborg Maatschappij, behelzende de uitbetaling der gelden en een schrijven van de heer B. Heumer, aannemer te Uithuizen, te koop aanbiedende een sterke Windhoutzaagmolen op afbraak. Deze brief wordt voor kennisgeving aangenomen.

T. Bosscher geeft hierna verslag van zijn bezoek aan de Commissaris der Koningin, zijn Hoog Edel Gestrenge had aan Bosscher te kennen gegeven dat het Adres van dit bestuur spoedig zou worden behandeld, doch dat het geen bezwaar was om maar zo spoedig mogelijk met de werkzaamheden te beginnen indien er maar voor gezorgd wordt dat de nieuwe molen minstens op 5 meter van het kanaal wordt geplaatst.

Thans kwam in bespreking de Uitbesteding van de nieuwe molen. Bosscher is van gevoelen dat de datum van gangbaar leveren van den 15 December op den 1sten December moet worden gebracht. Het is voor de derde keer dat een watermolen is afgebrand en telkens was de nieuwe molen weer draaibaar binnen 3 maanden na de brand.

Bakker is van hetzelfde gevoelen en maakt er een voorstel van, de Molen draaibaar op te leveren op den 1 December. Onze Architect Wiertsema wordt verzocht dit voorstel even kenbaar te maken aan de Heren Aannemers, doch deze allen verklaren als uit één mond, dat het onmogelijk is het werk tegen den 1 December gangbaar op te leveren, waarna het voorstel wordt ingetrokken.

Ook wordt nog voorgesteld de Premie voor eerder opleveren van f 20 op f 10 te brengen. Dit voorstel wordt in stemming gebracht en verworpen met 19 tegen 7 voor, waarna het Bestek zo als het gedrukt was uitgegeven in zijn geheel wordt goedgekeurd.

Eindelijk komt nog een van de Aannemers vragen van waar het zand of de zanderige grond te bekomen is voor het opbrengen van de Molenberg, waarop wordt besloten dat het bestuur die grond laat aanvoeren doch dat de Aannemer verplicht is dezelfde op de plaats te brengen naar het behoort.

Hierna wordt overgegaan tot de Uitbesteding en werd ingeschreven door:

W. Nieland te Wirdum	de Molen voor	f 9995
J. Meijer te Tjamsweer	„ „ „	f 9775
H. Nieland te Groningen	„ „ „	f 9738
R. Zeef te Eenrum	„ „ „	f 9700
J. Heikens te Appingedam	„ „ „	f 9698
M. Noordewier te Eenrum	„ „ „	f 9588
De begroting door J. Wiertsema	„ „ „	f 9552
B. Janssen te Westerwijtwerd,, „ „		f 9333
H. Streuper te Nieuwolda	„ „ „	f 9165
W. Dreise te Ten Boer	„ „ „	f 9136
K. Bremer te Middelstum	„ „ „	f 9135
J. Reitema te Farmsum	„ „ „	f 8922

Hierna werden de inschrijvingen voor de molenaarswoning met schuur bekend gemaakt. Hier bleek Reitema met zijn inschrijfsom van f 1071 drie gulden boven de laagste inschrijver te zitten.

De laagst ingeschreven sommen werden in bespreking gebracht en goedgekeurd, ofschoon velen de cijfers lager hadden verwacht.

De laagste inschrijver op de Molen, de Gebr. Reitema te Farmsum komen thans binnen en geven als Mede-aannemer en Borg, de heer Minne Egbert Kuipers, Kassier wonende te Delfzijl.

De vergadering van oordeel zijnde dat omreden de laagste inschrijver op de molenaarswoning maar f 3 lager heeft ingeschreven als de op een na laagste, het beter en voordeliger zal werken als beide Percelen aan een en dezelfde aannemer worden gegund. Na ingewonnen informatie blijkt dat de Gebr. Reitema voor flink en degelijk bekend staan en dat hun borg ook goed solide is.

Hierna wordt de laagste inschrijver op de woning de heer E. Wolthuis uit Siddeburen, op wiens Persoon ook niet het minste valt aan te merken, voor zijn inschrijving bedankt.

En thans wordt het bouwen van molen en woning gegund aan de Gebr. Reitema, aannemers te Farmsum.

Verder wordt goedgevonden om alle aannemers die hebben ingeschreven 50 cent vertering te geven en om E. Wolthuis een cadeau te geven van f 5 voor zijn moeite en onkosten, hetwelk hij in dank aanneemt.

Tot dagelijks Opzichter bij de molenbouw wordt, met algemene goedvinding, benoemd de heer Jan Wiertsema te Sappemeer die voor de werkzaamheden die hij heeft verricht (het maken van Bestek en tekening) en voor alles wat hij nog moet verrichten zal genieten 4% van de aannemingsom.

En tot dagelijks Opzichter bij de woningbouw B. Wildeboer te Tjamsweer die voor alles zal genieten 5% van de aannemingsom.

Eindelijk wordt nog besloten dat de Aannemers en hunne Borg en onze Architecten, met het Bestuur dezer Polder, zullen samenkomen op dinsdag de 11 dezer maand tot het bekrachtigen en tekenen van de Akten en Borgen, van aanbesteden des morgens te negen uur, om daarna samen op het terrein waar de molen en woning zullen worden gebouwd, de plaatsen en bakens aan te wijzen.

Daar op de vraag van de Voorzitter niemand iets meer had voor te stellen of te vragen, wordt deze hoogst belangrijke vergadering, die misschien niet spoedig zal worden vergeten om de hoge cijfers die toch eindelijk moeten worden betaald door de voorzitter gesloten.

Wat in de notulen van de beide voorgaande vergaderingen als eerste opvalt, is wel de termijn (3 maanden) die men rekent voor de bouw van de molen. Anno 2013 zal men deze wellicht onwaarschijnlijk kort vinden maar in 1900 vond men een bouwtijd van 3 maanden voor een poldermolen kennelijk alleszins redelijk. Ook getuige de discussie die in de vergadering werd gevoerd om de datum van oplevering te vervroegen naar 1 december.

Op 14 september komt men weer in vergadering bijeen. Als eerste wordt dan besloten tot het aangaan van een geldlening. Op basis van de begrote kosten en onder aftrek van f 3786; het bedrag dat de brandverzekering had uitgekeerd (zie illustratie) kwam men uit op een te lenen bedrag van f 9000.

Er werd nog weer gesproken over de uitvoering van maatregelen om de doorslag van de Groevedijk te beperken. Verder werd de levering van twintigduizend kg steenkool voor het tijdelijk stoomwatergemaal gegund. Tevens werd besloten wie namens het bestuur de molenbouw zou begeleiden.

Tenslotte werd nog mededeling gedaan dat bericht van Gedeputeerde Staten was ontvangen dat zij geen bezwaren hadden tegen het verplaatsen van de molen, met de kanttekening dat men hiervoor nog wel de goedkeuring van het (boezem)waterschap Duurswold diende aan te vragen.

Op 4 oktober komen de ingelanden weer in vergadering bij elkaar. Het merendeel van de onderwerpen die worden besproken zijn van meer algemene aard. Zo wordt o.a. besloten om de omslag (belasting) te verhogen van f 2,50 per hectare naar f 5,00 per hectare.

Aangaande de molen heeft de molenaar J. Janssen, na vele bezwaren zijnerzijds ter berde te hebben gebracht, aangenomen om de polder van 1 januari tot 1 mei met de nieuwe molen te bemalen. Hem zal een kachel met de nodige brandstof worden geleend.

Vergadering van den 3 November 1900 bij F. van Sloten.

De voorzitter opent de vergadering. Aan de orde wordt gesteld het contract waarop een nieuwe watermolenaar zal worden benoemd.

Er wordt besloten artikel 4 te laten vervallen . Bij artikel 7 wordt nog toegevoegd dat de molenaar in de oogsttijd geen kippen en ganzen los mag laten lopen.

Veltman stelt een nieuw artikel 12 voor luidende dat hij verplicht is ook des nachts te malen doch behoeft geen 2 nachten achtereen te malen. Zo dit nodig is zal het bestuur een hulpmolenaar aanstellen en bezoldigen 't welk met algemene stemmen wordt aangenomen.

Veltman had nog voorgesteld er aan toe te voegen om des Zondags niet te malen of het moet nodig zijn, wat werd afgestemd met 12 stemmen voor en 19 tegen.

Na algemene beraadslaging wordt besloten er nog 2 nieuwe artikels aan toe te voegen.

Artikel 13 De aanstelling gaat in van Mei tot Mei. Wil de Molenaar ontslag nemen dan is hij verplicht dit 3 Maanden voor mei op te zeggen.

Artikel 14 Bij tussentijds ontslag nemen van de Molenaar is hij verplicht aan het bestuur f 75 te betalen.

Op die voorwaarden wordt besloten een oproeping te doen in de Appingedammer Courant voor een nieuwe molenaar, zich te vervoegen bij de Voorzitter alwaar de voorwaarden ter lezing zullen liggen.

Tevens wordt besloten de oude molenaarswoning in dezelfde advertentie te huur aan te bieden en het bestuur op te dragen de woning indien mogelijk voor te verhuren en in een verhuurvereniging te gaan.

Bij Liebron te Sappemeer wordt besloten de loods van het stoomwatergemaal af te breken en op te bergen in het nieuwe molenhuis en dan van 't voorjaar boeldag te houden. Hetgeen aan het bestuur wordt opgedragen naar goedvinding te handelen.

Op 5 december komt men weer in vergadering bijeen. De benoeming van een nieuwe watermolenaar is in deze bijeenkomst het ene en belangrijkste onderwerp. Uit de lijst van 25 sollicitanten heeft het bestuur een lijst opgesteld van 6 geschikte personen. Uit dit zestal wordt H. Kuipers uit Bierum met algemene stemmen benoemd. Het andere vergaderpunt is de te houden boeldag voor de verkoop van het hout van de loods van het tijdelijke stoomwatergemaal en het nog resterende hout van de oude molen. Het lijkt het bestuur bij nader inzien beter om de boeldag op 14 december te houden en hiermee wordt ingestemd. Men zal in deze vergadering zonder twijfel ook hebben gesproken over de bouwwerkzaamheden van de nieuwe molen en het molenhuis maar in de notulen wordt daarvan met geen woord verslag gedaan. Mogen we hieruit afleiden dat geen bericht goed bericht is en dat de molen op of nog voor 15 december in gangbare staat is opgeleverd? Gezien de vastgestelde datum voor de boeldag mogen we dit veronderstellen. Deze veronderstelling vindt ondersteuning in het Grootboek van 1900 – 1901 waaruit vastgesteld kan worden dat boven de aanneemsom voor de bouw van de molen nog een bedrag van f 135, 39 aan molenbouwer Rietema is betaald. In dit bedrag zitten vrij zeker kosten voor uitgevoerd meerwerk maar mogelijk ook premies voor eerdere oplevering.

Hierna ging men in de Zuider Olingerpolder weer over tot de orde van de dag. De eerstvolgende vergadering vond plaats op 9 mei 1901. Toen sprak men over rekenings- en begrotingszaken en over reglementswijzigingen.

Helemaal geen opmerkingen over de nieuwe molen? Toch wel: de aannemer zal er attent op worden gemaakt dat hij de roelatten niet heeft geleverd en omdat de molen nog niet helemaal naar wens loopt wil men de oude molenmaker Meijer er nog bij laten komen om alles nog eens na te zien en te herstellen.